

Теоретичний базис державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу в умовах сучасних викликів

Актуальність теми дослідження. Зростання ролі агропромислового комплексу у забезпеченні продовольчої безпеки, експортного потенціалу та економічної стійкості України актуалізує питання удосконалення механізмів його державної підтримки та фінансового регулювання. Воєнні дії, обмеженість фінансових ресурсів, необхідність модернізації виробництва, впровадження інновацій та адаптації до європейських стандартів господарювання потребують удосконалення механізмів державного впливу на розвиток галузі. Водночас у науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування сутності державного фінансового регулювання агропромислового комплексу, його місця в системі державного регулювання економіки та складу інструментів фінансового впливу, що обумовлює необхідність розвитку відповідного теоретичного базису.

Метою статті є обґрунтування ролі міжнародної фінансової допомоги у формуванні інвестиційного потенціалу України та визначення умов її трансформації у чинник довгострокового економічного зростання.

Завдання дослідження узгоджуються з метою та передбачають уточнення сутності державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу; визначення його місця в системі державного регулювання економіки; систематизацію основних інструментів фінансового впливу на розвиток галузі; узагальнення вітчизняного та зарубіжного досвіду використання відповідних механізмів підтримки аграрного сектору.

Методи дослідження: аналізу, синтезу, індукції, дедукції, узагальнення, систематизації, порівняльний, графічний та табличний.

Основні результати дослідження. У статті узагальнено наукові підходи до трактування сутності державного фінансового регулювання та виокремлено два основні підходи до його розуміння: об'єктний та інструментальний. Обґрунтовано доцільність використання інструментального підходу для дослідження державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу. Визначено місце державного фінансового регулювання в системі державного регулювання економіки та запропоновано авторське визначення його сутності. Систематизовано основні групи інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу, до яких віднесено бюджетні, податкові, кредитні, інвестиційні, страхові та боргові інструменти. Встановлено, що ефективність державного фінансового регулювання залежить від узгодженості застосовуваних механізмів із стратегічними цілями розвитку галузі, принципами аграрної політики та сучасними економічними викликами. Узагальнення зарубіжного досвіду засвідчило важливість комплексного поєднання бюджетної підтримки, страхових механізмів, кредитних програм та інструментів управління ризиками для забезпечення сталого розвитку аграрного сектору.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані під час формування державної аграрної та фінансової політики, удосконалення механізмів державної підтримки агропромислового комплексу, розроблення стратегічних документів розвитку аграрного сектору, а також у наукових дослідженнях проблем державного регулювання економіки.

Висновки. Державне фінансове регулювання є важливою складовою державного регулювання економіки та відіграє визначальну роль у забезпеченні розвитку агропромислового комплексу. Ефективність його реалізації залежить від системності застосування фінансових інструментів, їх відповідності стратегічним пріоритетам галузі та здатності адаптуватися до сучасних викликів.

Ключові слова: агропромисловий комплекс, державне фінансове регулювання, державне регулювання економіки, аграрна політика, фінансові інструменти, державна підтримка.

The theoretical basis of state financial regulation of agro-industrial complex development under contemporary challenges

Relevance of the research topic. *The growing role of the agro-industrial complex in ensuring food security, export potential, and economic resilience of Ukraine highlights the need to improve mechanisms of state support and financial regulation. Military actions, limited financial resources, the need for production modernization, the introduction of innovations, and adaptation to European standards of economic activity require the enhancement of state mechanisms influencing the sector's development. At the same time, the scientific literature lacks a unified approach to interpreting the essence of state financial regulation of the agro-industrial complex, its place within the system of state economic regulation, and the composition of financial instruments of influence, which necessitates the development of an appropriate theoretical foundation.*

The purpose of the article is to substantiate the theoretical foundations of state financial regulation of agro-industrial complex development under contemporary challenges.

The objectives of the study are consistent with the stated purpose and include clarifying the essence of state financial regulation of agro-industrial complex development; determining its place within the system of state economic regulation; systematizing the main instruments of financial influence on sectoral development; and generalizing domestic and foreign experience in the application of relevant mechanisms for supporting the agricultural sector.

Research methods: analysis, synthesis, induction, deduction, generalization, systematization, comparative, graphical, and tabular methods.

Main research findings. *The article summarizes scientific approaches to interpreting the essence of state financial regulation and identifies two principal approaches to its understanding: the object-based approach and the instrumental approach. The expediency of applying the instrumental approach to the study of state financial regulation of agro-industrial complex development is substantiated. The place of state financial regulation within the system of state economic regulation is determined, and the author's definition of its essence is proposed. The main groups of instruments of state financial regulation of agro-industrial complex development are systematized, including budgetary, tax, credit, investment, insurance, and debt instruments. It is established that the effectiveness of state financial regulation depends on the consistency of the applied mechanisms with the strategic objectives of sectoral development, the principles of agricultural policy, and contemporary economic challenges. The generalization of foreign experience demonstrates the importance of combining budgetary support, insurance mechanisms, credit programs, and risk management instruments to ensure the sustainable development of the agricultural sector.*

Field of application of the results. *The research findings may be used in the formulation of state agricultural and financial policy, improvement of mechanisms of state support for the agro-industrial complex, development of strategic documents for agricultural sector development, as well as in further scientific research on issues of state economic regulation.*

Conclusions. *State financial regulation is an important component of state economic regulation and plays a decisive role in ensuring the development of the agro-industrial complex. Its effectiveness depends on the systematic application of financial instruments, their compliance with the strategic priorities of the sector, and their ability to adapt to contemporary challenges.*

Keywords: agro-industrial complex, state financial regulation, state economic regulation, agricultural policy, financial instruments, state support.

Постановка проблеми. Агропромисловий комплекс належить до стратегічно важливих складових національної економіки, оскільки за-	безпечує продовольчу безпеку держави, формування експортного потенціалу, зайнятість населення сільських територій та створення значної
--	--

частки валової доданої вартості. Для України розвиток агропромислового комплексу має особливе значення з огляду на його роль у забезпеченні макроекономічної стабільності, підтриманні зовнішньоторговельного балансу та формуванні фінансових ресурсів держави.

Сучасний етап функціонування української економіки характеризується наявністю численних викликів, пов'язаних із воєнними діями, руйнуванням виробничої та логістичної інфраструктури, скороченням інвестиційної активності, демографічними втратами та посиленням зовнішньоекономічних ризиків. Негативний вплив зазначених факторів поширюється на більшість секторів економіки, включаючи агропромисловий комплекс, діяльність якого значною мірою залежить від доступності фінансових ресурсів, функціонування ринкової інфраструктури та стабільності інституційного середовища.

За таких умов зростає роль держави у забезпеченні підтримки та відновлення пріоритетних сфер економічної діяльності. Особливого значення набувають механізми державного регулювання, покликані не лише компенсувати негативний вплив кризових явищ, а й створювати передумови для адаптації суб'єктів господарювання до нових умов функціонування, підвищення їх стійкості та формування потенціалу довгострокового розвитку. У цьому контексті державне фінансове регулювання виступає одним із ключових інструментів реалізації економічної політики, оскільки охоплює широкий спектр заходів бюджетного, податкового, кредитного, інвестиційного та гарантійного характеру.

Водночас розвиток теоретичних підходів і практичних механізмів державного фінансового регулювання агропромислового комплексу відбувається нерівномірно. Розширення переліку інструментів підтримки, поширення різноманітних моделей взаємодії державного та приватного капіталу, використання механізмів розподілу ризиків і відповідальності супроводжуються відсутністю єдиного системного підходу до їх класифікації та узагальнення. У науковій літературі й нормативно-правовій практиці досі не сформовано цілісного бачення структури, принципів, методів та інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу.

Урахування національного досвіду та адаптація успішних зарубіжних практик потребують належ-

ного теоретичного підґрунтя, здатного забезпечити системне розуміння змісту, функцій та механізмів державного фінансового впливу на розвиток агропромислового комплексу. Це зумовлює необхідність подальшого розвитку теоретико-методичних засад державного фінансового регулювання в умовах сучасних викликів, що визначає актуальність і спрямованість даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні питання державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу перебувають у центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Теоретичні та прикладні аспекти державного фінансового регулювання аграрного сектору в умовах воєнного стану, його роль у забезпеченні економічної безпеки та сталого розвитку досліджуються у працях І. Бондаренка [3], [17]. Питання державного регулювання розвитку галузей економіки, формування відповідного інструментарію та його підпорядкування стратегічним цілям розвитку розглядаються у дослідженнях Р. Коновалова [4], а особливості державного регулювання агропромислового сектору на регіональному рівні висвітлено у роботах В. Ткачука та В. Лисака [8].

Важливий внесок у розвиток теорії державного фінансового регулювання зробили І. Чугунов, А. Павелко, Т. Канєва та інші науковці, які розглядають бюджетне, податкове регулювання та систему державного кредиту як ключові складові фінансового впливу держави на економічні процеси [2]. Водночас питання підтримки аграрного сектору через механізми Спільної аграрної політики Європейського Союзу досліджуються Європейським парламентом [12], особливості страхового захисту сільськогосподарських виробників у США аналізуються Міністерством сільськогосподарства США [13], а вплив субсидування страхових премій на фінансову стійкість аграрного виробництва вивчають J. Chen, D. Fang, B. Chen та S. Wang на прикладі Китаю [14]. Значну увагу питанням аграрної політики, фінансування та підтримки сільського господарства приділяють Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD) [15] та Продовольча та сільськогосподарська організація ООН (FAO) [16].

Попри значний науковий доробок, недостатньо дослідженими залишаються питання систематизації теоретичних підходів до визначення сутності державного фінансового регулювання роз-

витку агропромислового комплексу, його місця в системі державного регулювання економіки, а також узагальнення складу та функціонального призначення інструментів фінансового впливу на розвиток галузі в умовах сучасних викликів.

Метою статті є розвиток теоретичних засад державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу з метою його удосконалення.

Методи дослідження. У дослідженні застосовано сукупність загальнонаукових і спеціальних методів. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції використано для дослідження теоретичних підходів до трактування сутності державного фінансового регулювання та визначення його місця в системі державного регулювання економіки. Методи узагальнення і систематизації застосовано для класифікації інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу. Порівняльний метод використано для зіставлення вітчизняних і зарубіжних підходів до державної підтримки аграрного сектору. Графічний і табличний методи використано для візуалізації результатів дослідження, а логічний підхід – для обґрунтування авторського бачення сутності, структури та функціонального призначення інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу.

Виклад основного матеріалу. Державне фінансове регулювання є одним із ключових механізмів впливу на соціально-економічний розвиток країни. Забезпечення цілеспрямованого управління темпами, пропорціями та якістю економічного зростання потребує формування дієвої системи фінансового регулювання, орієнтованої на досягнення визначених стратегічних цілей шляхом удосконалення та адаптації інституційного середовища окремих сфер економічної діяльності. Необхідність державного фінансового регулювання зумовлена обмеженістю ринкових механізмів у вирішенні низки суспільно значущих завдань, зокрема тих, що пов'язані із забезпеченням довгострокового економічного розвитку, підтриманням соціальної стабільності та мінімізацією негативних наслідків кризових явищ. За таких обставин держава бере на себе функцію мобілізації, розподілу та спрямування фінансових ресурсів на задоволення потреб, які не можуть бути повною мірою забезпечені ринком. Одним із напрямів реалізації цієї функції є під-

тримка розвитку окремих галузей економіки, що мають стратегічне значення для держави. До таких галузей належить і агропромисловий комплекс, стабільне функціонування якого визначає рівень продовольчої безпеки, експортний потенціал країни та соціально-економічний розвиток сільських територій [1].

Розкриваючи сутність державного фінансового регулювання, слід звернути увагу на відсутність єдиного підходу до трактування цього поняття у науковій літературі. Частина дослідників розглядає державне фінансове регулювання крізь призму його об'єкта, пов'язуючи його насамперед із фінансовою діяльністю держави, галузей економіки, суб'єктів господарювання чи окремих фінансових процесів. У межах такого підходу акцент робиться на управлінні фінансовими ресурсами, потоками та відносинами, що виникають у процесі їх формування, розподілу та використання.

Водночас поширеним є підхід, відповідно до якого визначальною ознакою державного фінансового регулювання виступає не стільки об'єкт впливу, скільки характер інструментарію, що застосовується державою для досягнення поставлених цілей. У цьому випадку об'єктами регулювання можуть бути різноманітні економічні та соціально-економічні процеси, тоді як фінансова складова проявляється через використання бюджетних, податкових, кредитних, інвестиційних, страхових та інших фінансових важелів впливу (рис. 1). Саме такий підхід дозволяє розглядати державне фінансове регулювання як комплексний механізм впливу на розвиток окремих сфер економіки незалежно від того, чи пов'язані вони безпосередньо з фінансовою діяльністю.

У межах даного дослідження доцільно дотримуватися другого підходу, оскільки він більш повно відображає зміст державного впливу на розвиток агропромислового комплексу, де об'єктом регулювання виступають виробничі, інвестиційні, інноваційні та соціальні процеси, а ключовим засобом їх підтримки та стимулювання є застосування відповідних фінансових інструментів. Дотримуючись інструментального підходу, державне фінансове регулювання розглядається як один із напрямів державного регулювання економіки. Його особливість полягає у використанні фінансових важелів впливу на економічні процеси незалежно від сфери їх виникнення. Таким чином, державне фінансове регулювання є під-

Рисунок 1. Підходи до трактування сутності державного фінансового регулювання в економічній науці

Джерело: побудовано автором.

системою державного регулювання економіки, що забезпечує реалізацію економічної політики через механізми формування, розподілу та використання фінансових ресурсів.

Незважаючи на наявність різних підходів до визначення місця державного фінансового регулювання у системі державного регулювання економіки, у даному дослідженні воно розглядається через призму застосування фінансових інструментів впливу. Це кореспондується з науковими працями, у яких державне фінансове регулювання трактується як чинник економічних трансформацій, а його складовими визначаються бю-

джетне регулювання, податкове регулювання та система державного кредиту [2].

Наше розуміння місця державного фінансового регулювання в системі ДРЕ базується на тому, що фінансове регулювання є одним із функціональних напрямів. На відміну від правового регулювання, що визначає нормативні засади функціонування економічної системи, адміністративного регулювання, яке ґрунтується на застосуванні організаційно-розпорядчих механізмів впливу, та інституційного регулювання, спрямованого на формування належного інституційного середовища, державне фінансове регулювання реалі-

Рисунок 2. Місце державного фінансового регулювання в системі державного регулювання економіки

Джерело: побудовано автором.

зується через використання фінансових важелів впливу на економічні процеси (рис. 2).

Саме тому його зміст визначається не об'єктом регулювання, а характером застосовуваних інструментів, серед яких ключове місце займають бюджетні, податкові, кредитні, інвестиційні та страхові механізми. Такий підхід дозволяє розглядати державне фінансове регулювання розвитку агропромислового комплексу як складову загальної системи державного регулювання економіки, спрямовану на забезпечення стійкого розвитку галузі шляхом формування сприятливих фінансових умов для її функціонування та модернізації.

І. Бондаренко, досліджуючи державне фінансове регулювання АПК України, справедливо відзначає, що основною метою такого регулювання є коригування економіки і протидія кризам для забезпечення сталого розвитку аграрної сфери та економічної безпеки. «Державне регулювання агропромислового комплексу передбачає застосування державою нормативно-правових та адміністративно-економічних інструментів регулювання функціонування суб'єктів агропромислового сектору для визначення перспективних напрямів розвитку даної сфери та виконання спрямовуючої ролі стосовно виконання довгострокових стратегій розвитку. Система державного регулювання повинна мати гнучкий характер та окликатися з усіма потребами агропромислового комплексу» [3, с.418].

У той же час необхідно розглядати державне фінансове регулювання агропромислового комплексу з галузевої позиції. Традиційно галузеве регулювання орієнтувалось на цінове регулювання, регулювання квот та інших обмежень на виробництво та торгівлю. Проте такий підхід проілюстрував неуспішність і трансформувався у відповідності до потреб економіки. Сьогодні галузеве регулювання орієнтується на стимулювання інвестицій, інновацій, підтримку підприємництва та забезпечення сталого розвитку.

Набір інструментів державного регулювання визначається особливостями розвитку країни, поточним станом економіки, суспільними потребами та стратегічними пріоритетами державної політики. Раціональне поєднання різних регуляторних механізмів і належний рівень їх практичного застосування створюють передумови для узгодження ринкових процесів із заходами державного впливу, що сприяє забезпеченню зба-

лансованого та стійкого розвитку окремих секторів і національної економіки загалом. У цьому напрямі Р. Коновалов до інструментів галузевого регулювання відносить: фінансову політику; торговельну політику; політику регулювання конкуренції; інноваційну політику; політику регулювання екологічних проблем. Усі інструменти, на його думку, підпорядковуються загальним стратегічним орієнтирам розвитку конкретної галузі [4, с.398].

Повністю погоджуємось, що будь-яке регулювання повинно враховувати системні орієнтири та носити стратегічний характер. Тому представлені бачення резонують зі схваленою Стратегією розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках [5]. Ця стратегія включена до розробленого Урядом плану для Ukraine Facility, що позиціонує реформи, які закладають фундамент відновлення та підвищення конкурентоспроможності економіки [6]. Широкий перелік цілей, що ставляться у Стратегії потребує розширення використання різноманітних фінансових інструментів для забезпечення їх досягнення, а орієнтиром для оцінок слугує розроблена система індикаторів, які, переважно, носять економічний характер [7].

Якщо державне регулювання АПК ідентифікувати як системну діяльність органів влади, спрямовану на підтримку стабільного функціонування аграрного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки та підвищення ефективності використання ресурсів та створення умов для інноваційного розвитку, то державне фінансове регулювання варто розглядати як його частину [8].

Під державним фінансовим регулюванням розвитку агропромислового комплексу розуміємо складову системи державного регулювання економіки, спрямовану на досягнення стратегічних цілей розвитку аграрного сектору шляхом цілеспрямованого впливу на економічні процеси, умови господарювання та поведінку суб'єктів агропромислового комплексу за допомогою сукупності фінансових інструментів. Реалізація такого впливу забезпечується через застосування взаємопов'язаних бюджетних, податкових, кредитних, інвестиційних, страхових та боргових механізмів, які дозволяють акумулювати, розподіляти та спрямовувати фінансові ресурси на вирішення завдань підвищення конкурентоспро-

можності галузі, стимулювання інвестиційної активності, мінімізації ризиків та забезпечення її сталого розвитку. Систематизацію основних інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу наведено на рисунку (рис. 3).

Водночас кожна із наведених груп інструментів виконує власне функціональне призначення та спрямовується на вирішення актуальних завдань розвитку агропромислового комплексу. В умовах сучасних викликів державне фінансове регулювання має забезпечувати не лише відновлення виробничого потенціалу галузі та компенсацію втрат, спричинених кризовими явищами, але й створювати передумови для її довгострокової модернізації. Особливого значення набуває узгодження фінансових механізмів підтримки із стратегічними орієнтирами розвитку сільського господарства, євроінтеграційними процесами та Цілями сталого розвитку.

Поряд із цим важливими напрямками державного фінансового впливу є формування гнучкої системи податкового навантаження з урахуванням фаз економічного циклу, стимулювання екологізації виробництва, впровадження інноваційних технологій та цифрових рішень, розширення доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів, розвиток механізмів страхового захисту та підвищення інвестиційної привабливості аграрного сектору. Сукупна реалізація зазначених завдань формує підґрунтя для забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стійкості

та адаптивності агропромислового комплексу до внутрішніх і зовнішніх викликів.

Крім того, державне фінансове регулювання виступає важливим чинником забезпечення конкурентоспроможності галузей економіки, оскільки створює фінансові передумови для технологічного оновлення, підвищення продуктивності та формування стійких конкурентних переваг, що підтверджується результатами досліджень І. Бойка у сфері державної підтримки розвитку переробної промисловості [9]. Сукупна реалізація зазначених завдань формує підґрунтя для забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стійкості та адаптивності агропромислового комплексу до внутрішніх і зовнішніх викликів.

Реалізація наведених завдань потребує використання широкого спектра фінансових важелів впливу, які відрізняються за механізмом дії, джерелами фінансування, порядком застосування та очікуваними результатами. З огляду на це доцільним є виокремлення основних груп інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу та їх систематизація відповідно до характеру впливу на економічні процеси в галузі. Узагальнення таких інструментів наведено в таблиці (табл. 1).

Практика державного фінансового регулювання агропромислового комплексу України демонструє активне використання різних видів і форм фінансових інструментів із запропонованої класифікації. Так, бюджетні інструменти реалізуються через фінансування державних програм підтримки аграр-

Рисунок 3. Структура інструментарію державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу

Джерело: побудовано автором.

Таблиця 1. Основні групи інструментів державного фінансового регулювання розвитку агропромислового комплексу та їх складові

Група інструментів	Складові
Бюджетні	фінансування, дотації, субсидії, гранти, бюджетні програми, компенсації
Податкові	пільги, податкові кредити, спеціальні режими, відстрочення платежів
Кредитні	пільгові кредити, компенсація ставок, кредитні програми, гарантії
Інвестиційні	співфінансування, ДПП, фонди розвитку, стимулювання інвестицій
Страхові	субсидування премій, агрострахування, гарантійні фонди
Боргові	цільові фонди, державні позики, гарантування

Джерело: побудовано автором.

ного сектору та фермерських господарств, тоді як податкові механізми спрямовуються на формування сприятливих умов господарювання шляхом застосування спеціальних режимів оподаткування та окремих податкових стимулів для сільськогосподарських товаровиробників. Інвестиційні інструменти доповнюються міжнародною фінансовою допомогою, грантовими програмами та заходами із залучення приватного капіталу, необхідного для відновлення та модернізації галузі. Важливу роль відіграють кредитні механізми, які забезпечують доступ аграрних підприємств до фінансових ресурсів через програми пільгового кредитування та компенсації відсоткових ставок [10, с. 127]. Водночас страхові інструменти сприяють мінімізації виробничих, природних і воєнних ризиків, а боргові механізми створюють додаткові можливості для акумулювання коштів на реалізацію інвестиційних проектів та оновлення матеріально-технічної бази підприємств [11]. Це свідчить про комплексний характер державного фінансового регулювання агропромислового комплексу, у межах якого різні інструменти використовуються взаємопов'язано для досягнення стратегічних цілей розвитку галузі.

Незважаючи на активне використання різних інструментів державного фінансового регулювання, агропромисловий комплекс України продовжує функціонувати в умовах значної кількості ризиків та загроз. Серед них особливе місце займають наслідки воєнних дій, дефіцит інвестиційних ресурсів, нерівномірний доступ до фінансування, необхідність технологічної модернізації виробництва, посилення екологічних вимог та адаптація до європейських стандартів господарювання. Це актуалізує потребу у подальшому вдосконаленні існуючої практики державного фінансового регулювання, зокрема в частині розширення спектра використовуваних інструментів та підвищення ефективності механізмів їх застосування. У цьому контексті доцільним є звернен-

ня до зарубіжного досвіду країн, аграрний сектор яких характеризується високим рівнем конкурентоспроможності та державної підтримки.

Одним із найбільш поширених напрямів державного фінансового регулювання сільського господарства в країнах Європейського Союзу є система прямих бюджетних виплат у межах Спільної аграрної політики (САР). Її ключове призначення полягає у підтриманні доходів сільськогосподарських виробників, забезпеченні продовольчої безпеки та стимулюванні дотримання екологічних стандартів господарювання [12]. Досвід країн ЄС демонструє, що прямі виплати розглядаються не лише як механізм підтримки фермерів, а і як інструмент забезпечення стійкості аграрного виробництва та реалізації довгострокових стратегічних цілей розвитку сільського господарства.

Значна увага у розвинених аграрних країнах приділяється страховим інструментам. Зокрема, у США державна політика у сфері управління аграрними ризиками ґрунтується на широкому використанні програм страхування врожаю, які охоплюють понад 120 видів сільськогосподарської продукції та забезпечують фінансовий захист виробників від природних, кліматичних і ринкових ризиків [13]. Аналогічно у Китаї державні субсидії страхових премій розглядаються як важливий інструмент підвищення рівня захисту аграрного виробництва та зміцнення фінансової стійкості фермерських господарств [14].

Поряд із бюджетною та страховою підтримкою суттєву роль у розвитку аграрного сектору відіграють кредитні інструменти. Дослідження OECD [15] та FAO [16] свідчать, що у багатьох країнах спеціалізовані програми аграрного кредитування використовуються для забезпечення доступу виробників до фінансових ресурсів, стимулювання інвестиційної активності та впровадження інноваційних технологій. Особливої актуальності такі механізми набувають для малих та середніх

виробників, які часто стикаються з обмеженим доступом до традиційних джерел фінансування.

Міжнародний досвід свідчить, що ефективність державного фінансового регулювання агропромислового комплексу значною мірою залежить не від домінування окремих інструментів, а від їх комплексного поєднання та адаптації до стратегічних потреб галузі. При цьому особлива увага приділяється підтримці доходів виробників, розвитку систем управління ризиками, забезпеченню доступу до фінансових ресурсів, екологізації виробництва та стимулюванню інноваційного розвитку аграрного сектору.

Разом із удосконаленням окремих інструментів державного фінансового регулювання важливе значення має формування цілісної аграрної політики, яка визначає стратегічні орієнтири розвитку галузі та забезпечує узгодженість фінансових, інвестиційних, податкових і кредитних механізмів підтримки. Ефективність державного фінансового регулювання значною мірою залежить не лише від обсягів фінансових ресурсів чи різноманітності застосовуваних інструментів, але й від якості інституційних засад їх використання. У цьому контексті слушною є позиція, відповідно до якої реалізація аграрної політики повинна ґрунтуватися на засадах цілісності, обачливості, стабільності, правової рівності, законності, гласності, об'єктивності та соціальної відповідальності [17]. Саме дотримання зазначених принципів створює передумови для формування прогнозованого середовища функціонування суб'єктів агропромислового комплексу, підвищення ефективності державної підтримки та досягнення довгострокових цілей розвитку галузі.

Водночас практична реалізація таких засад суттєво ускладнюється впливом численних форс-мажорних обставин, зокрема воєнних ризиків, макроекономічної нестабільності, логістичних обмежень, змін кон'юнктури світових ринків та кліматичних викликів. За таких умов агропромисловий комплекс не може розглядатися як ізольований об'єкт регулювання, оскільки його розвиток безпосередньо залежить від загального стану національної економіки, бюджетних можливостей держави, інвестиційного середовища та ефективності економічної політики в цілому.

Висновки

Державне фінансове регулювання розвитку агропромислового комплексу доцільно розгляда-

ти як складову системи державного регулювання економіки, зміст якої визначається насамперед сукупністю фінансових інструментів та особливостями їх використання. На відміну від підходів, що акцентують увагу на об'єктах регуляторного впливу, інструментальний підхід дозволяє комплексно дослідити механізми реалізації державної політики через бюджетні, податкові, кредитні, інвестиційні, страхові та боргові важелі. Узагальнення наукових підходів дало змогу сформулювати авторське бачення місця державного фінансового регулювання в системі державного регулювання економіки та систематизувати основні групи інструментів, які використовуються для досягнення стратегічних цілей розвитку агропромислового комплексу.

Ефективність державного фінансового регулювання агропромислового комплексу залежить не лише від обсягів залучених ресурсів чи окремих механізмів підтримки, а й від їх узгодженості із стратегічними орієнтирами розвитку галузі, принципами аграрної політики та сучасними викликами економічного середовища. Пріоритетного значення набувають підтримка конкурентоспроможності, стимулювання інвестиційної активності, розвиток систем управління ризиками, екологізація виробництва та розширення доступу суб'єктів господарювання до фінансових ресурсів. Перспективи подальших наукових досліджень пов'язані з оцінюванням ефективності окремих інструментів державного фінансового регулювання агропромислового комплексу та розробленням механізмів їх адаптації до потреб післявоєнного відновлення й європейської інтеграції України.

Список використаних джерел:

1. Глухов В. В. Фінансове забезпечення відновлення і розвитку АПК України. Актуальні проблеми економіки. 2024. № 12 (282). С. 157–166. DOI: <http://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-282-157-166>
2. Чугунов І. Я., Павелко А. В., Канєва Т. В. та ін. Державне фінансове регулювання економічних перетворень : монографія ; за заг. ред. А. А. Мазаракі. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2015. 376 с.
3. Бондаренко І. В. Державне фінансове регулювання агропромислового комплексу в сучасних умовах воєнного стану в Україні: проблеми та напрями їх вирішення. Інвестиції: практика та досвід. 2026. № 6. С. 415–419. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2026.6.415>

4. Коновалов Р. І. Еволюція поглядів на державне регулювання розвитку галузей економіки пов'язаних з продовольством. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2023. № 37. С. 395–399. URL: <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/download/827/752>

5. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025–2027 роках: Розпорядження КМУ від 15.11.2024 № 1163. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>

6. План для Ukraine Facility 2024–2027. 380 с. С. 280–302. URL: <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

7. Попова О. Стратегія розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні до 2030 року (перший публічний варіант проекту): відповідність вимогам САП ЄС. Економіка України. 2024. Том 67 № 6 (751). С. 49–70. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.06.049>

8. Ткачук В., Лисак В. Державне регулювання агропромисловим сектором економіки на регіональному рівні. Економіка та суспільство. 2025. № 80. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-161>

9. Бойко І. В. Державне фінансове регулювання як фактор конкурентоспроможності переробної промисловості України. Актуальні проблеми економіки. 2025. № 5 (287). С. 214–223. URL: https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/05/5.25._topic_lgor-Boyko-214-223.pdf

10. Замроз М., Стойко А., Максимець Ю. Державне регулювання аграрного сектору в умовах воєнного стану. Формування ринкової економіки в Україні. 2025. № 54. С. 120–128. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/meu.2025.54.0.5407>

11. Шамрай В. Б. Фінансове забезпечення технічної модернізації агропромислового комплексу України. Формування ринкових відносин в Україні. 2026. № 3 (298). С. 127–138. DOI: <https://doi.org/10.66416/2522-1620.3.2026.127-138>

12. Direct payments. Fact Sheets on the European Union. European Parliament. 2025. URL: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/109/first-pillar-of-the-common-agricultural-policy-cap--ii-direct-payments-to-farmers>

13. Crop Insurance at a Glance. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service. URL: <https://www.ers.usda.gov/topics/farm-practices-->

[management/risk-management/crop-insurance-at-a-glance](https://www.ers.usda.gov/topics/farm-practices--management/risk-management/crop-insurance-at-a-glance)

14. Chen J., Fang D., Chen B., Wang S. Can premium subsidies for agricultural insurance promote risk protection on natural disasters? Evidence from China. Environmental Impact Assessment Review. 2024. Vol. 108. Article 107615. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2024.107615>

15. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025. Developments in Agricultural Policies and Support by Country. OECD. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en/full-report/developments-in-agricultural-policies-and-support-by-country_411a0245.html

16. FAO. Financing food for a better future. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2024. URL: <https://www.donorplatform.org/post/fao-financing-food-for-a-better-future/>

17. Бондаренко І. В. Напрями удосконалення державного фінансового регулювання агропромислового комплексу в Україні. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: право, публічне управління та адміністрування. 2025. № 16. DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-02-17>

References:

1. Hlukhov, V. V. (2024). Finansove zabezpechenia vidnovlennia i rozvytku APK Ukrainy. Aktualni problemy ekonomiky, 12(282), 157–166. <https://doi.org/10.32752/1993-6788-2024-1-282-157-166> (in Ukrainian).

2. Chuhunov, I. Ya., Pavelko, A. V., Kanieva, T. V., et al. (2015). Derzhavne finansove rehulivannia ekonomichnykh peretvoren: monohrafiia. A. A. Mazaraki (Ed.). Kyiv: Kyivskiy natsionalnyi torhovelno-ekonomichnyi universytet (in Ukrainian).

3. Bondarenko, I. V. (2026). Derzhavne finansove rehulivannia ahropromysloвого комплексу в сучасnykh umovakh voiennoho stanu v Ukraini: problemy ta napriamy yikh vyrishennia. Investytsii: praktyka ta dosvid, (6), 415–419. <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2026.6.415> (in Ukrainian).

4. Konovalov, R. I. (2023). Evoliutsiia pohliadiv na derzhavne rehulivannia rozvytku haluzei ekonomiky poviazanykh z prodovolstvom. Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava. Serii ekonomichna. Seriiia yurydychna, (37), 395–399. Retrieved from <https://nzlubb.org.ua/index.php/journal/article/download/827/752> (in Ukrainian).

5. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini na period do 2030 roku ta zatverdzhennia operatsiinoho planu zakhodiv z yii realizatsii u 2025–2027 rokakh: Rozporiadzhennia KМУ vid 15.11.2024 № 1163–r. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text> (in Ukrainian).

6. Plan dlia Ukraine Facility 2024–2027. Retrieved from <https://www.ukrainefacility.me.gov.ua/wp-content/uploads/2024/03/plan-ukraine-facility.pdf>

7. Popova, O. (2024). Stratehiia rozvytku silskoho hospodarstva ta silskykh terytorii v Ukraini do 2030 roku (pershyi publichnyi variant proiektu): vidpovidnist vymoham SAP YeS. *Ekonomika Ukrainy*, 67(6(751)), 49–70. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2024.06.049> (in Ukrainian).

8. Tkachuk, V., & Lysak, V. (2025). Derzhavne rehuliuвання ahropromyslovym sektorom ekonomiky na rehionalnomu rivni. *Ekonomika ta suspilstvo*, (80). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-80-161> (in Ukrainian).

9. Boiko, I. V. (2025). Derzhavne finansove rehuliuвання yak faktor konkurentospromozhnosti pererobnoi promyslovosti Ukrainy. *Aktualni problemy ekonomiky*, 5(287), 214–223. Retrieved from https://eco-science.net/wp-content/uploads/2025/05/5.25._topic_Igor-Boiko-214-223.pdf (in Ukrainian).

10. Zamroz, M., Stoiko, A., & Maksymets, Yu. (2025). Derzhavne rehuliuвання ahrarynoho sektoru v umovakh voiennoho stanu. *Formuvannia rynkovoi ekonomiky v Ukraini*, (54), 120–128. <https://doi.org/10.30970/meu.2025.54.0.5407> (in Ukrainian).

11. Shamrai, V. B. (2026). Finansove zabezpechennia tekhnichnoi modernizatsii ahropromyslovoho kompleksu Ukrainy. *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, 3(298), 127–138. <https://doi.org/10.66416/2522-1620.3.2026.127-138> (in Ukrainian).

12. Direct payments. Fact Sheets on the European Union. European Parliament. (2025). Retrieved from <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/109/first-pillar-of-the-common-agricultural-policy-cap-ii-direct-payments-to-farmers>

13. Crop insurance at a glance. U.S. Department of Agriculture, Economic Research Service. Retrieved

from <https://www.ers.usda.gov/topics/farm-practices-management/risk-management/crop-insurance-at-a-glance>

14. Chen, J., Fang, D., Chen, B., & Wang, S. (2024). Can premium subsidies for agricultural insurance promote risk protection on natural disasters? Evidence from China. *Environmental Impact Assessment Review*, 108, Article 107615. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2024.107615>

15. Agricultural Policy Monitoring and Evaluation 2025. Developments in Agricultural Policies and Support by Country. OECD. (2025). Retrieved from https://www.oecd.org/en/publications/agricultural-policy-monitoring-and-evaluation-2025_a80ac398-en/full-report/developments-in-agricultural-policies-and-support-by-country_411a0245.html

16. FAO. (2024). Financing food for a better future. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. Retrieved from <https://www.donorplatform.org/post/fao-financing-food-for-a-better-future/>

17. Bondarenko, I. V. (2025). Napriamy udoskonalennia derzhavnogo finansovoho rehuliuвання ahropromyslovoho kompleksu v Ukraini. *Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, (16). <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-02-17> (in Ukrainian).

Дані про автора

Глухов Володимир Володимирович,

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, Державний науково-дослідний інститут інформатизації та моделювання економіки

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-4936-1858>
e-mail: vhlukhov@ukr.net

Data about the author

Volodymyr Hlukhov,

PhD student, State Research Institute for Information and Economic Modeling

e-mail: vhlukhov@ukr.net

Надходження статті до редакції 08.05.2026

Прийнято до друку 26.05.2026

Опубліковано 29.05.2026